„ЗАСТАВА“ излази тринут у недељи и то: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор.
на по године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец . . . . . 1 „
За Србију:
(у сребру.)
На годину 120 гроша, на пола године 60 г. на четврт године 30 гроша чарш

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 нов. од сваке врсте оваких ситних слова, а за житсе плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стефановића и у трафици Милоша Петровића.

БРОЈ 53. У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 5. (17.) МАЈА 1874. ГОДИНА IX.

ТИСИН АТАК НА БИТОВА.

У седници уг. сабора од 1. о. м. догодио се призор, који је у стању овој земљи и Мађарима пред страним светом свашта друго пре прибавити него поштовања и уважења. У седници од тога дана, одговорио је министар-председник на једну интерпелацију заступника и вође средње левице Коломана Тисе, и овај опет, служећи се својим правом да мотивује и изјави задовољавал' се са одговором министровим или не — рекао је међу осталим и неколико таки речи, које су у свакој другој уставној и парламентарној земљи довољне да произведу кабинетску кризу. Рекао је наиме: да одговор министра-председника не само да није таки, који би њега, интерпеланта, могао задовољити, него је управо недостојан и државника и човека у опште.

Како је Тиса морално пред сабором и целим светом данашњег министра-председника мађарске владе као какво шергче испрескакао, може свако увидити из извештаја саборске седнице, коју саопштавамо на обичном месту за те ствари у овом листу. Осим грофа Лоњаја, још ни један министар-председник мађарске владе није морао отрпити таку поругу као министар-председник Бито. Гроф Лоњаји мораде столицу свог председништва министарског бацити у амбиз узрока, који познати шкандал Чернатоњи-Лоњајев у сабору произведе.

А шта је урадио Бито?

Истина, нападај Коломана Тисе на њега, није оне и онаке природе, какав беше онај, којим је Чернатоњи ударио на Лоњаја. Али у последњој линији, има таке исте посљедице по репутацију, углед једног министра-председника, као и онај, јер показује, да министар-председник коме се могу бацити у лице таке речи, није дорастао да представља и заступа достојанство једне државе. За Угарску, а особито за Мађаре из који је Бито поникао, грдна је срамота, кад се може јавно, у сабору, и у очи министру-председнику рећи, да је недостојно, дакле стидно не само државнику него и човеку у опште, онако одговорити на питање, како је Бито одговорио Тиси.

Да овај случај не служи за илустрацију целокупног политичног стања ове земље а нарочито за илустрацију страначки односаја угарског сабора, ми га неби ни једним словцем споменули. Нама је равнодушна особа министра-председника исто тако, као што нам је и особа вође средње левице саборске. А не тиче нас се ни мало ни та околност, дал' ће се Мађари међу собом шкандалисати или не: једно што не спадамо у присталице ни једне од њихови странака, друго, што се ми не осећамо позванима да у опште углед Мађара, а најмање углед министра-председника мађарске владе пред светом бранимо и заклањамо. Што ми овај случај узесмо за предмет разговора, једино је тога ради, да покажемо узроке који су га у опште могућим учинили.

Тиса је у својој интерпелацији нарочито нагласио питање: зашто је мађарска влада допустила да се заједнички издатци, трошкови, поред све невоље земаљски финансија још увећају, место да се смање? Министар председник, у место да изјави, да је мађарска влада сав свој уплив употребила у том правцу, али да није успети могла, или друго што слично томе — одговара: да је за заједничке трошкове одговорно заједничко министарство и то делегацијама, а не мађарска влада угарском сабору. Тиса је право имао кад је на то онако безобзирно насрнуо на министра-председника, јер заиста је мађарска влада одговорна угарском сабору за све земаљске издатке, ма се ови у ком облику и ма под којом титулом појавили. Лепа интерпретација, лепо би то тумачење §. 40. зак. чл. XII: 1867 било, како га је министар-председник схватио, и лепа је онда у томе гаранција и оној мери самосталности Угарске, коју јој оставља изравнање! Буџет Угарске по томе неби лежао у рукама угарског законодавства, него делегације и заједничког министарства, које би, имајући пред очима само своје потребе, а не и стање једне и друге државне половине, могло дерати и кожу народима с леђа, па да је опет све лепо, право и — законито!

Но Бито, као министар-председник мађарске владе није могао изгубити из вида определење споменутог законског чланка, а толико је за цело „патријота“, да неби од своје воље напустио ни педља од оног земљишта, које су Мађари већ освојили од Аустрије изравнањем од год. 1867. него је друга, виша инспирација на његова уста онако одговарала на Тисино питање. То је најпростија комбинација кадра разјаснити.

Интерпелација Коломана Тисе, дотиче се предмета, који у живац заједничког министарства засеца и политици као и положају грофа Андрашије намењује опасан, смртоносан удар. Од редукције, умалења заједнички трошкова, на које смера та интерпелација, зависе циљеви Андрашијеве политике, зависе планови и успеси њени, онако и онолико, како и колико у опште стоје сретства са целима у узрочној свези. Умалењем средстава, које политика Андрашијева потребује, морају се укрстити или бар отежати планови његови, и како је положај Андрашијев као министра спољних послова условљен успехом његове политике, то је јасно, да он неможе допустити, да се потребна му сретства крње и ускраћују испод мере, коју је он према захтевима и потребама своје политике определио. Повољан одговор на Тисину интерпелацију морао би за собом повући као последицу умалење заједничког буџета а тим у свези и — или модификацију Андрашијеви планова, или — његов пад.

Кад се уоче околности, из којих је постао Битовљев кабинет, и у опште околност та: да је Бито постао председником мађарске владе, онда је јасно, зашто је Бито рескирао таку бламажу. Њега је Андрашијев уплив попео на столицу министра-председника и то лиј због опробаног карактера му, који је од оно врсте и каквоће, каква се тражи онде, где се захтева безусловно слушање. Андрашији је требао на председничкој столици мађарске владе човек, који ће његовој политици бити ослонац увек и под свим околностима, и у данашњем министру-председнику мислио је такога наћи. Ми видимо данас да се није у својој предпоставци преварио. Председник министарства мађарског Стеван Бито заиста се показао благодарним, заклонив политику свога протектора, својом сопственом чашћу.

Но питање је: како да Мађари који су иначе тако поношљиви и који на свој понос толико држе, како да они отрпе ту срамоту, која их оваким поступком министра-председника им снађе? Како да не дадоше вотум неповерења таком министру-председнику и влади, него је ипак узимањем одговора му на знање, заклонише од криза и од — пада? Баш очита криза и беше узрок, што се скупи већина гласова у сабору за владу, и ако министра-председника осуђују и они, који су гласали у корист његову. Мађари виде, да се овој кризи неби могло догледати краја ни исхода, да су је допустили, јер је данас стање Угарске таково, да би се том кризом оборила цела ваздушна кула, коју Мађари мисле да су већ до крова подигли.

Тој околности има Бито захвалити, што је као министар-председник мађарске владе, заједно са овом и даље остао на свом месту иза оваког јуриша Тисиног.

—е—

ПОЛОЖАЈ У ЦИСЛИТАВИ.

II.

Говорили смо одпре о Чешкој опозицији. Пре пак, но што ће мо на ствар прећи, ваља да изречемо мнење наше о пасивном одпору у опште.

Наравно, да пасивну опозицију само у оном случају одобрити можемо, када јој је основа *такова*, да је у стању све оно пружити, што је нужно, да се тим путем означена циљ постигне, да је управ у стању ујамчити, да ће се такова намера пре или после и одиста остварити моћи. Са тога гледишта и у том смислу можемо чешку државоправну опозицију као сасвим умесну сматрати; јер је њезино постоље повесница, јер иза ње стоји један од најнапреднијих, по броју најзнаметнијих, но и један од морално као и материјално најразвијенијих словенских народа; јер је и најпосле у тој опозицији репрезентована круновина, која по себи већ — са обзиром на материјални положај свој — опстанак Аустрије обезбеђује. Незадовољство тога народа и одпор његор мора се осетити у организму државном, и толико већма ако је тај одпор — пасиван. Преко таког у опозицији стојећег бројног народа, и што се његовог привредног положаја тиче управ по Аустрију меродавног народа и круновине, која 80 милиона сваке године у државну касу уплаћује, неда се тако превећ лако на дневни ред прећи, што нам у осталом најбоље сведочи повесница нашег парламентаризма од ово последњих 8 година. Точкови уставних кола наших сваки су час запињали о стење и камење, па ако се до сада већ и искрхали нису, то се онда господа кочијаши имају на томе захвалити једино неком пријатељу у Берлину, који им је у сретан час у помоћ притекао, те их од очевидне пропасти спасао.

Да ли их је исти пријатељ за навек избавио? — у то имамо повода посумњати.

По томе даклем ако већ пасивна опозиција Чеха није имала друге последице до ове, о којој смо мало час говорили и која је и опет доказала, да уставна и парламентарна машина неможе свој посао да врши — бар не онако, као што се од ње изискује — без да сви а нарочито главни делови њезини исто нечине, то је онда и ова посљедица доста знатна; а у толико знатнија што су поводом тим у исто доба изнешени на видик сви нечисти послови противника, зле намере њиове и гадна средства, помоћу којих намераваху постићи одиста неплемените цељи своје!

Најбоље нам доказе к томе пружа повесница. Но она ће нас на другу страну и са оним узроцима упознати, који су учинили, те смо данас принуђени говорити о *жалосном стању Цислитаве.*

После изравнања са Мађарима настаде по уставоверце „златно доба“. Они стајаху тада у зениту моћи своје. У исто време подписаше Чеси „декларацију“, те се натраг повукоше са политичне позорнице. Та је декларација сачињавала програм и политичну вероисповест чешке државоправне странке, а тај се програм даје означити у две речи, и те су: „пасивни одпор.“

Међум се уставоверци разлегаху у срећи и задовољству. То беше веома красно време по њих. Њиове вође управљаху државом. Хербст и Гискра дадоше добу свом сигнатуру. Немци се осећаху у снази и самовласти, Словени пак беше им предати на милост и немилост. Но силеције незнађаху се сауздати у обести својој. Наста доба, када оно инсценоваше велику немачку демонстрацију, што је име носила „дајчес шиценфест.“

„Шиценфест“ тако онда писаше гласила њиова „наговешћује нову еру у повесници аустријској, он значи победу германизма над Славизмом. Шиценфест је“ тако трубише у свет „свечани спровод умрлог Словенства у Аустрији и тежња његових.“

Али не потраје дуго та слава уставоверца наших. Парламентарна машина започе застајати. Чеси недолазаше у рајхсрат, а Пољаци и Тиролци иступише из њега. „Отачбина је у опасности“ повикаше уставоверци. И тада се збило нечувено и невиђено чудо. Најжешћи непријатељ Словена злогласни Гискра мораде са Чесима пактирати. Но Чеси одбацише понуде Гискрине, а „грађанско“ министарство паде. Система задоби грдну рану. Уставоверци сада љуто кајаху обест своју.

Потоцки узе крму државе у руке. Но он није био човек за тај посао. Он је одвећ мало енергије имао а одвећ је страшљив био, те зато му и његови покушаји, да измири Словене са Немцима осташе безуспешни. Његовом експериментовању учини крај Хехенварт.

Овога је програм био: измирење Словена са Немцима и констативане државе на темељу равноправности свију народа и на основу начела федерализма. Необични државнички дар Хохенвартов, енергија, неустрашљивост и челична конзеквенција његова учинили су, те је ствар све већма сазревала. Словенима био је осигуран мајоритет у рајхсрату и у земаљским саборима, фундаментални чланци бијаху израђени а „септембарски респипт“ царев намењен „љубљеном и верном народу чешком“ увиди света. „Изравнање“ бејаше већ сасма свршена ствар. Немци очајаваху и кукаху. Но у сретни час по њихову супремацију Бизмарк се на њих смилује.

У првом смо чланку већ навели узроке Хохенвартовом паду. Салцбуршки састанак осујети санкцију фундаментални чланака. Чеси и опет се натраг повукоше са надом у бољу будућност, са чврстом намером непопуштати од начела својих. „Ако *сада* нисмо победили, победићемо *доцније*. Не дајмо се!“ То написаше Чеси тада на заставу своју.

Уставоверци пак заузеше клупе посланичке у бечком рајхсрату и поседаше на министарске фотеље. Прво, што су намерили чинити, беше: све оно уклонити и срушити што је постајало а што би њиовом деспотизму и тероризму наспрам словенске већине икако сметати могло. Све, што су од сада предузимали, чинили су да се учврсте у власти и у владавини над Словенима. Горе већ није могла *једна* партаја *другу* гонити, као што су уставоверци гонили опозиционаре словенске. То најбоље сведоче дела, управо недела њиова; то сведочи наименовање Колера за намесника чешког, то сведочи закон о преком избору, изнимно стање у Чешкој, ексекуција у Колину, распуштање чешких дружина а на име распуштање „патриотско-економног друштва“ у Прагу, то сведоче гоњења чешких патриота од стране власти, силне оне конфискације и пресци процеси, сведочи закон о делеговању поротних судова, затварање Грегра и Скрејшовскога и сто других насиља, то нам најпосле сведочи и сама — изборна реформа.

Но наједаред застадоше у досадашњем делатском послу своме. Друге их бриге обузеше. Клица што га је некада „грађанско“ министарство засадило у рају уставоверном, узрасте великим стаблом и уроди плодом.

Корупција започела је била још у оно доба, кад је Гискра у снази био и када се њему као полубогу каквом пола Беча клањало. Тада се сви латише коцке. Банке ницаше као што оно гљиве из земље после кише ничу. Наравно да су оснивачи и покретачи такових банака и сличних завода највише „швиндлери“ били. Но на то се није гледало, само ако су они одређену таксу платили. Ове таксе нису улазиле у државну касу, већ у министарске џепове. За новце давао је министар врло радо концесије. Тако „гриндери“ вараше народ и гулише га а министри дизаху палате на бечкој „рингштрасе“.

Настаде доба опште шпекулације. Све је играло на берзи; сваки је куповао и продавао, сваки је хтео без велика труда и без рада, да се обогати. То је био почетак „швиндлу“, који је од дана на дан све већма растио, то је био заметак данашњој финанцијалној кризи. У сретно оно доба било је званично име тога швиндла *„увеличање велеиндустрије и дизање земаљског и народног благостања.“*

Када оно Хохенварт на владу дође, прво му је било, да је том грдном швиндлу на супрот стао. Тадашњи министар финансије чувени Шефле започео је био Аугијеву шталу исчишћавати. После пада Хохенвартовог опет швиндлу нарастоше крила. Сада тек ступише на позорницу Плахтови и Офенхајмови. Лордови играше, посланици играше, чиновници играше. Било је време, те се није знало, да ли је берза у парламенту, или парламенат на берзи.

Дође изложба. Циљ јој је била, да пред свет изнесе дивне производе аустриске велеиндустрије; да свету покаже срећу и благостање Аустрије и народа њезиних под владавином уставовераца.

После недељу дана већ дође „велики крах“. Све пропаде. Цео швиндл изиђе на видик. То зар беше благостање Аустрије? То зар беше сретни положај државе под владавином уставовераца? То зар беше срећа и задовољство аустриских народа?!

Доцније се тек указаше жалосне кризе краха. Народ преварен и огорчен.

Наста скупоћа. Фабрике престаше радити, а раденици осташе без заслуге. Једно зло рађа друго и ето, да смо данас скоро већ на оном ступњу, на коме је Угарска. Финанциска криза и државни дуг нарасте а сиромаштво у народа од дана на дан веће те веће. К томе још долазе незадовољство словенских народа и одпор ових, неприлика у којој се налазе влада и парламенат и најпосле раздор, који влада између појединих уставоверних странака и фракција. Положај у сваком је обзиру доста жалостан.

Уставоверац *Највирт* написао је две књиге*) у којима је потанко разложио финанцијално стање Аустрије и у којима је доста јасно показао, шта држави предстоји, ако се ствари на боље неокрену. Највирт у томе делу своме, које је — то буди нузгред речено — велико незадовољство у круговима уставоверачким а још веће по круговима владиним про-

*) 1. „Bank und Banksstreit“ 1863—1873; II. Speculation-von 1 873.

извело. Највирт, велимо у томе делу живо осуђује садање министарство и у мал да није казао, да је свој несрећи крива *„корупција уставоверне странке“*.

„Алг. Цтнг“, која је иначе доста велики пријатељ аустриским Немцима вели међу осталим о Највиртовој књизи следеће: „о узроцима финанцијске кризе, као и о личностима, које су управ виновници финанцијалне кризе, неће Највирт ништа да нам приповеда. Он је сам уставоверац, па несме искрен да буде, јер би странка којој и он припада, у том случају хрђаво прошла. Шефле нема повода заузтевати се, те зато је у стању био у последњој расправи својој: „о шпекулационој кризи“*) ствари и личности пред свет изнети. *Ми се никада нисмо устручавали изрећи мнење наше о сајузу, који је постајао и који постоји између берзе и парламента између шпекулације и политике.* Познато је, колико су њих оснивача, баначких управитеља и „фервалтувгс рата“ у парламенту седели, познато је даље како су уставоверски кругови ван парламента занимали се аћајотажом и са другим прљавим стварима, како — сви крштени и некрштени покретачи „гриндери“ и емисионари берзијански са уздизањем и са поносом неким себе увршћавали у немачку уставоверну странку, и како јих је влада орденима и племићким дипломама награђивала. . . . “

„Нова слоб. Преса“ главни орган уставоверне партије, донела је 1. маја на челу листа чланак, који се занима са положајем у Цислитави. У њему ће мо све оно посведочено наћи, што смо мало час о истом предмету говорили, те зато ће најбоље бити ако овде саобштимо најглавније од онога што нам је гласило конзервативних либералаца 1. маја, као на дан годишњице отварања изложбе у бризи и тузи својој исказало.

„Нова сл. Преса“ вели: „ . . . Пораженим срцем сећамо се онога дана, који нам се некад чинио, да је почетак новој срећи, а који је овамо прекрио само под нама отварајућу се бездну; онога дана велимо, који нам се чинио, да је први од предстојећих сретних и лепих дана, а који је овамо *последњи* био! Он ће нам добро у памети остати, али не као дан који нас је задовољио и који нам је нову будућност отворио, већ као дан, који нам је означио наступање жалосног доба пуног јада и горчина.“ Прелазећ на сесију рајхсратску и говорећи о собственој партији својој наставља речени лист овако: „Посланици наши нису много радили, у толико се пак вреднијом показала криза. Она се све једнако још распростире и све једнако расте, а посланици једва да су се одважили и усудили владу интерпеловати о стању ствари. Но имали значаја каквога интерпелација, која се ставља на недељу дана пре затварања сесије? Зар посланици наши одиста мисле, да ће им бирачи њнови у заслугу уписати тај корак, што су га учинили после шест дугих месеца? Посланичка је кућа у последње време расправу водила о „манастирском“ закону, који је скован без икаква начела у коме су изражени и једно са другим спојени: образовање и полицајни дух! Да су пак заступници наши о томе зборили, и с чиме се готово сви баве, т. ј. са нуждом, која је народом овладала, то би они без сумње веће заслуге себи прибавили и народ себи већма обвезали. Посланици вратиће се за неколико дана кућама својима. Но тамо неће чекати на њих велика награда, јер народ само једно има пред очима а то је: *„општу немоћ наспрам пустошеће кризе.“*

Ово је доста јасно и искрено речено.

Ми сада завршујемо и ако нас ко буде запитао, шта ли ми из свега реченога изводимо, то ћемо му одговорити: Наше је убеђење то, да ће данашњи положај у Цислитави, да ће финанцијска криза морати са собом повући и политичну кризу а ова да ће морати пре или после и опет изнети на површје — Хохенварта. **Т. С. В.**

*) Види: Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft“. (Stutgart.) Писац.

ПРЕГЛЕД НОВИНА.

Како изгледа да наши пријатељи у Панчеву, Београду и другим местима сматрају „Заставу“ за лист коме стоје грдна материјална сретства на расположењу, из којих би могла држати шпецијалне дописнике у сваком месту, те па се тим путем води контрола над јавним локалним животом и радом, — поред свега тога што се се знаде материјадан положај овога листа, — или ваљда мисле, да се догађаји и појаве у нашем народу *само уредништва* овога тичу, те овоме за љубав није нико дужан ни пера замочити, то смо принуђени из *српских* места извештаје о догађајима, који се *нашег* народа више мање тичу, по изворима из *немачких* листова саопштавати. Тако сад по земунском „Гренцботу“ саопштавамо један допис из Панчева и један из Београда, за које држимо, да ће нашу читалачку публику занимати.

Ево их оба једно за другим.

Панчево. Априла 18. држало је варошко представништво своју редовну месечну главну скупштину на коју сви преставници до једнога дођоше, јер се тицало врло важних ствари, о којима је већати ваљало. Баш због тога и слегао се бијаше велики број слушалаца, да су у дворани једва места нашли. На дневном реду бијаху два предмета: нова листа вирилаца да се одобри, и извештај о дисциплинарној истрази против суспендованих чиновника муниципије. (Градоначеоник Павловић, вел. бележник Бекић, и вар. капетан Паја Путник.) Већ је први предмет изазвао жестоку дебату, јер у листи вирилаца показало се много недостатака. Представници М. Живановић и К. Јовановић доказаше, да баш оних, који највећи порез плаћају, у листи тој нема. Сасвим пак обнажио је те неправилности и недостатке др. Светислав Касапиновић, подужим изврсним говором, и предлог донео, да се наименује одбор, који би тачно и савесно листу вирилаца прегледао и да ју у доидућој седници представничкој, прегледану и поправљену на одобрење поднесе. Овај је предлог једнодушно усвојен и у одбор њих 6 представника изабрано.

При већању о другом предмету дневнога реда, који се у извештају дисциплинарног одбора о суспендованим чиновницима састојао, пало је боме и крупнијих речи. Дисциплинарни одбор, ненашав ама баш нигде никакве кривице у збачених чиновника, прогласио их је сву тројицу за невине. Адвокат Штопфкухен, верни и послушни „раб“ дедаковачког клуба, поднео је до душе као члан истраживајућег одбора своје засебно мнење, иштући без икаквог дотупавног разлога, да се поменути званичници за криве прогласе.

Др. Гађански, заступник муниципије, предлагао је, да се они представници, који су у седници од 13. јуна пр. год. учествовали, упитају, дал је записник те седнице аутентичан. Тај предлог бијаше одбачен јер тај записник подписаше осим суспендована два чиновника, још пет чланова сверовљавајућег одбора и да по томе записник немогаше бити погрешан. Представник др. Петар Михајловић захтева, да се пре донашања закључка саслуша изјашњење фишкалово (др. Гађански) гледе те ствари. Тај предлог бајаше с 36 против 10 гласова усвојен.

Др. Гађански, одветник муниципије, изразио је своје мишлење и рекао, да је такаква тужба сасвим неоснована, ал председник велики жупан Станчић, бијаше сасвим противног мишлења и тврђаше, да су се ти чиновници о закон огрешили, те их он за криве сматраше. У осталом мисли он, да у тој ствари само министарство може одлучивати, и тога ће ради он што пре на ту ствар односећа се акта министарству поднети.

Ништа помњивијег него то, да се представништву тај назор великог жупана чудноват учинио, јер ће представништво по свој прилици најбоље знати је су ли ти органи његову вољу право изразили или не. С тога је др. Михајловић предложио, да се од пређашњег жупана Флата противзаконо збачени, градоначеоник васпостави и заоставша му плата изда. Др. Касапиновић подпомаже тај предлог с том примедбом, да треба осим градоначеоника и друга два чиновника (Бекића Путника) на њихово звање повратити.

Докле је лио, лио — ал овде је велики жупан долио. Он рече да све дотле таквог закључка извршити неће, докле му већина представника непризна право кандидације и он на тим остаје, јер неће да се пред светом срамоти. (Кад је човек од карактера, коју га је ђаво теро, да се жупанства у Панчеву прима, кад је добро знао шта је и какве је покоре Флат тамо начинио; ту би сваки поштен човек, признавајући право за право пре одступио, него што би допустио, да му на имену сумња дволичности остане. Уред.) Др. Касапиновић рече му без икаква шевардања, да представништво њему то никад признати нити хоће нити може, јер би такво штогод безакоње било и права муниципије оштетило. Ако пак „Његова Пресветлост“ г. велики жупан мисли, да је његово захтевање законом основано, нека га да у записник седнице заједно с предлогом дра. Михајловића уврстити.

Кад су ова два важна предлога испрљена била, расправљало је представништво до завршетка седнице још неке општинске ствари од мање важности.“

Београд 19. априла. Као што у београдском допису земунског листа „Гренцботе“ читамо, разносе се по Београду гласови о некој завери за коју дописник вели, да ни мрве истине у њој нема. Ал зато ипак развија полиција грозничаву делателност. Министар полиције Чумић бди целу ноћ у конаку министарском, тако исто и престојник полиције Јоксић на полицији, а подпуковник Вучевић у касарни градској. Војска мора наизменце да је непрекидно на опрезу. Дописник држи, де те енергичне мере нису баш без сваког узрока. — Онако нуз пут дошао је мајор Миша Анастасијевић у походе својим пријатељима и родбини, ал што је карактеристично, у доба кад кнеза дома није. Одавде ће Миша у Беч, да одатле своју оболелу ћерку Карађорђевићку у Влашку одведе. Ова је госпођа хтела као што говоре, поднебља (клима) ради и : овде ил у Земуну настанити се, ал су јој добри пријатељи саветовали, да тога због извесних околности нечини. Мајор Миша посетио је и болесног Гарашанина, који ће тешко остати.

Пре неколико дана пропутовашт овуд пут Босне чланови турске комисије, којој је задаћа, да у заједници с комисијом аустро-угарском одреди место код Шамца, где ће се жељезнице састати. Турско министарство споља. посл. заступа ту Вулић, серасијерат Нијат-Беј (Билински),а царградско министарство грађевине више инжинира већег степена.

УГАРСКИ САБОР.

Седница 1. (13.) маја.

Минист. председ. *Бито*: посланик Тиса питао ме је у једној интерпелацији ово:

„С погледом да је финанцијско стање државе тако — да је — као што је то рекао и пододбор 21-рице — нужна највећа штедња у свима гранама државнога живота; с погледом да хрђави газдински изгледи ове године задају бриге да ће сиромашење народа, које је са неродних година већ отпочело све то већма растети и на приходе државне штетно утицати; с погледом на послетку да §. 40 зак. чл. XII. 1867 вели да заједнички буџет има заједничко министарство да зготови под упливом оба одговорна министарства, питам ја министра-председника:

1-во Је ли министарство вршило тај свој уплив који му поменути закон даје.

2-го Ако га је вршило шта је навело министарство да пристане на то да се заједнички буџет у пркос хрђавом стању земаљских финанција не само не смањи него већином и повиси?

3-ће Смера ли влада, где материјалној снази земље прети нова криза, да употреби свој законити уплив на то, да се заједнички издатци како то заштева наше финанцијално стање, смање?“

Поштована кућо! На ова три питања част ми је следеће одговорити:

§, 40. зак. чл. XII. 1867, на ком је г. своју интерпелацију оснивао, осигурава истина при удешавању прорачуна за заједничке издатке министарству обе поле монархије, законити уплив, ал баш стога, што тај уплив имају *обе* половине подједнако, те неможе ни код једне бити одлучан; то је са свим природно, да је за прорачун, који је заједничким пристајањем учињен, и за даљи поступак при претресу истога пред делегацијама *заједничко* министарство одговорно, и кад би се хтело да се министарства обе половине учине пред својим законотворним телима за ото посебице одгогорна, то би значило, колико да се одговорност *заједничког* министарства илузорном учини, (кретање с лева. Чујмо!) и да се у круг законодавства увлаче питања, која су баш тим законом делегацији упућена.

Полазећи са тог гледишта, влада мисли да она не може бити одговорна за прелиминар, који треба — као што то и интерпелант у свом говору признаје — по наредби закона у делегацији да се претреса, те с тога нећу на друго питање интерпелације ни одговорити.

Гледе првог и трећег питања, могу сасвим у опште тек толико изјавити, да је влада, према упливу који јој обезбеђује §. 40 з. чл. XII. с обзиром на тешки положај земље и на захтеве обранбеног закона, тај уплив вршила шта више још га непрестано посредно и данас врши.

Додаћу на умирење г. посланика, да је буџет за 1875 г. у пркос веома великој цени животних сретстава и у пркос знатних одузетака прихода заједничке ђумручине, у целом мањи од лањског: молим п. кућу, да мој одговор на знање узме. (Одобравање с десна.)

Лудвиг *Черпатоњи*: Богме је то жалостан одговор!

Коломан *Тиса*: Пошт. кућо! Ја сам од суботе много премишљао о томе, шта ће поштовани министар-председник одговорити; али ја морам признати, да ће ми *то* одговорити што је одговорио, на то нисам помишљао. (Одобравање с лева.)

Ја сам желио и надао сам се, да ће г. министар председник рећи: Истина је, ми познајемо осигурано нам право и нашу дужност, ми тежимо, да је извршимо, ми ћемо је и сад извршивати и порадити, да према ситуацији земље издатци мањи буду (кретање с десна) — или ако то није могао, онда бих очекивао, да он, кад увиде да тај буџет мора акцептовати и с њим задовољан бити, да онда изађе пред кућу и да рече: ми учинисмо што се могло; но интерес монархије захтева и у овим околностима тај буџет; и нека кућа пресуди. (Одобравање с лева.)

Прво би било одговор који задовољава, а друго одговор достојан министра-председника па ма и не задовољио (допадање с лева); али одговор, кога ми г. министар-председник имаде доброту да даде, тај одговор по моме мњењу не само да не задовољава, не само да није достојан државника једног — а бар министар-председник треба да је државник — него није достојан ни човека, мужа у опште. (А! а! с десна.)

Лудв. *Черпатоњи*: То је скандал!

Кол. *Тиса*: Г. министар-председник вели, да се он и министарство под тим видом због тога неби могли извести на одговорност, што уплив припада обим министарствима, те да тако ни једно ни друго не може своју вољу једнострано извести. Да угарско министарство самостално, за себе, своју сопствену вољу на спрам тог прелиминара није у стању да изведе, то је жалостан факт, кога зна сваки, ко онај закон познаје.

Али ја мислим, кад министарство има уплива на неку ствар, па ако то министарство и министар-председник своју задаћу разуму, да онда не

ЛИСТАК.

ДОПУНЕ И ИЗПРАВКЕ ЗА „ГРАЂУ ЗА ИСТОРИЈУ СРП. ПОЗОРИШТА“

од Јована Ђорђевића.

(Наставак.)

Покушавало се у том времену у два маха и с *новинама*. Значајно је, да су се прве новине под насловом *„Сербския Новины“* појавиле у Бечу већ г. 1791., дакле одма после темишварскога сабора, и издаване су и идуће 1792. год. На место њих појаве се, г. 1793. новине опет у Бечу *„Славеносербския Вѣдомости“*, али већ идуће 1794. године престану збо малог броја претплатника. Затим наступи пауза до г. 1813. Те године почне Димитрије Давидовић са Фрушићем у Бечу издавати *„Србске Новине“*, које је од г. 1816. наставио Давидовић сам све до г. 1822., кад су и оне престале. Ова друга пауза српске журналистичне радње трајала је до г. 1834., кад се у Србији у Крагујевцу појавиле „Новине Србске“ под уредништвом истога Давидовића а за тим г. 1835. у Пешти: *„Сербскій Народный Листъ“* под уредништвом Тодора Павловића. Ако је велика штета и срамота, што су нам прве наше новине у Бечу г. 1794. престати морале код толиких наших црквених и мирских богаташа; далеко је већа и штета и срамота, што се ни Давидовићеве новине нису могле одржати ни пуних девет година, опет због малог броја претплатника. Ове су новине биле у вештим и поштеним рукама, писане су биле доста чисто српски, и зна се да је у њих писао и сам Вук. Али је још већа грехота, што су те и таке новине престале за нас баш онда, кад су нам највише требале, у оно одсудно време, кад их је требало из ока из бока покренути и створити, све да их донде ни имали нисмо. Овако нас је затекла знаменита у Угарској повесници година 1825. без и једног листа, и били смо политично неми на оној страни све до г. 1838., кад смо опет почели за невољу да натуцамо, где је већ у велике требало да знамо *говорити*. Ни ова нас несрећа не би снашла била, да смо имали већу народну интелигенцију, јер бисмо с њоме имали и већу читалачку публику за новине.

Политичног живота никаквог имали нисмо, дакле и никакве прилике, да нам се језик било писмено у *канцеларијама*, било устмено у *парламентарним дебатама*, дотера и изобрази. — Што је год било *канцеларија* у нашем народу, све су биле у рукама или под упливом свештенства, и ту се радило само *славенски*, као што је на жалост *још и дан данас* славенски језик пословни језик свију тамошњих конзисторија, манастира, протопопства, парохија, и т. д., покрај свега тога, што је овде, *у тако исто православној Србији*, у свима тим пословима славенски језик већ одавна замењен српским! — Место парламентарних дебата имали смо само *предике* у црквама, и орације разне врсте; али то све беше по правилима „риторике“ *славенски* или *славеносрпски* израђено, на памет научено и приликом каквих „торжествованија“ просто „одрецитирано.“

Ето толишно смо имали помоћи за развитак народног језика од г. 1790. до 1825. у школи, књижевности, журналистици, канцеларији и јавним говорницима.

Оће л много бити, ако после овог додам, да би *српско позориште*, — да смо га којом срећом имали већ у првим годинама овога столећа, па да је оно могло бити рекрутовано из млађе наше интелигенције, и да се радња његова до данас није прекидала, — да би велим српско позориште у овом времену учинило више за језик и народност, него сви горњи фактори скупа? Оће л' много бити, ако кажем, да се славенски језик на српској позорници не би смео ни помолити, а би и славеносрбског језика оданде на скоро тако нестало, као да га никад ни било није? Неприродан овакав крпеж могао се дуго одржати у писму, у књизи, у канцеларији, у китњастим орацијама: али на *позорници*, где влада *жива* реч, где се црта *живот*, где треба да се изразе *људске страсти, речју, где се не трпи ништа неприродно*, ту се не би могао дуго скрасити. Ако би се неко време трагедија и разметала неприродним тим накитом: шаљива и позоришна игра за цело би пробила лед, и неупутно „славенисање“ постало би на скоро у публици предмет подсмеја, а не подражавања. Ова „фаланга“ интелигентних и патриотских глумаца могла је бити Вуку од неопходне потребе у његовом реформаторском раду; она би ширила његове идеје по свима сталажима, и што је најглавније, повукла би за собом сав млађи нараштај; *и прелом, који се у књижевности нашој у корист српскога језика догодио истом г.* 1847., *догодио би се онда у двадесет или тридесет година раније, дакле или пре г.* 1825., *или наскоро за њом!*

А то је главно. Да је којом срећом *тако* испало, сад би смо у свему другчије стојали. До г. 1825. није ни Мађарима много боље ишло. Они су до душе поштеђени били од онаке борбе, каква се у нас морала водити против славеносрпства. Али им католичко свештенсво и више и ниже беше полатињено; сва виша аристократија понемчена; скоро у свима већим варошима немачки елеменат у превази; сва трговина у рукама немађарским; језик латински, уједно и језик наставе у свима средњим и вишим школама; број писаца мален; журналистика слаба; читалачка публика малена; интерес за јавне ствари слаб; од дужег времена никаквих земаљских сабора; опасност, да ће се од горе покосити и последњи остатци муниципалног живота — *жупаније*.

Тако беше до г. 1825. Али од ове године настаде у њих важан обрт. На земаском сабору г. 1825. први пут проговори њнова *опозиција*,и и добиј уверење од горе, да се земаљски закони неће више вређати.

(Наставиће се.)

може рећи: Ја сам покушао да вршим свој уплив, ал ми није за руком испало, те с тога нисам одговоран, него то министарство или је уверено, да је оно, што се збива, добро, и онда ће за свој уплив примити одговорност; или ако није добар и како ваља, онда ће пре само положити своје портфеље (живо допадање с лева) него што ће рећи: Ја не могу бити одговорно јер не зависи само од мене. (Живо допадање с лева).

Напослетку је то заиста жалостан положај за Угарску, па кад би се ствар тако и тамо схваћала, онда би наравно и другом приликом, и за Аустрију било врло жалосно, кад би се оно, што даје гаранције, да ће се заједничке ствари с нужним погледом на положај претресати, тек у том састојало, да је министрима слободно, њихове понизне предлоге заједничким министрима поднети, који се предлози могу примити или не; а да ли је то добро или не, то се не тиче министарства оне земље, те зато није одговорно. (Живо одобравање с лева. Кретање с десна.)

Г. министар-председник је рекао: да је тиме одговорност заједничких министра на према делегацијама илузорна. Је то не могу да разумем. Заједничко министарство је одговорно делегацијама за прелиминар који подноси, а министарства обе државне половине одговорна су свака за себе својој легислативи зато, да су свој уплив тако вршили, да онда, кад би се прелиминар погрешно склопио, како с ове тако и с оне стране, има одговорности, те да једна другу неискључује. (Истина! Тако је с лева.)

И то је рекао г. министар-председник, да би се тиме износио пред ову кућу претрес предмета који управо пред делегације спадају. То би важило, кад би овде когођ захтевао, да угарски посланички дом изрече, да заједнички прелиминар има бити у оволико или онолико мањи, или када би когођ у опште захтевао да се таки модификациони закључци донесу; ал ја бар нисам то захтевао, јер ја знам, да се по постојећем закону тако што неможе ни захтеати. Али ако угар. посланичком дому хоћете да одречете право на питање, како је његова влада у погледу ове ствари својој дужности задоста учинила, онда заиста незнам, шта још овом сабору остављате. (Тако је! с лева. Порицање с десне.)

Угарску су у последње доба задесили силни ударци и невгоде, поштовани доме, али већег удара по њу није могло бити од тога, кад министар-председник његин, да би се можда лакше извукао из каквог по његову личност неповољног положаја, пориче и оне мале гаранције, које за Угарску леже у закону изравнања (одобравање). Из тога поштовани доме излази, да ја не могу узети на знање одговор г. министра-председника, и задовољити се с њиме, него задржавам себи право у том погледу и према потреби даље кораке чинити, — ако и кад за добро нађем.

Сад ћу да обратим пажњу поштованог дома на то, шта би било онда, шта би онда из тога произишло, кад би већина сабора, која је тек увек оне законе одобравала, усвојила одговор, који и оно мало гаранције обара, и уништава, која је Угарској оним законима дата. Од своје стране понављам, да се незадовољавам са одговором ни мало, него да задржавам право учинити даље кораке, који ми се учине потребни. (Живо одобравање на левици.)

Министар-председник *Бито:* Нека ми допусти дом, да на говор поштованог г. предговорника неке мале приметбе учиним.

Пре свега изјављујем. да немислим баш ништа одговорити на оно, што је речено у погледу на моју особу. Дал ја имам државничке способности или не (Кол. Тиса упада у реч: То нисам рекао!) то може пресуђивати сваки члан ове куће, јер има на то права свако. (С левице упадају у реч: То није Тиса казао!) Ја на то како већ рекох нећу ни једне једите речи одвратити. На што ја хоћу да одговорим, тиче се једино онога, што је поштовани г. заступник на саму ствар говорио.

Ја потпуно схваћам, да је г. заступник са свога становишта хтео мене присилити на одлучну изјаву баш са другим питањем његове интерпелације; јер ја разумем, да онај, који је установу делегација од постанка њеног непрестано непријатељски гледао и с корака на корак показивао тежњу да се делокруг делегацијама што више смањи, а делокруг сабора што више распространи. Али ја и чланови владе, који стојимо на основи изравнања, морамо сматрати за нашу дужност, да постојеће законито стање подржавамо и — колико то у нашој моћи лежи — сваку тежњу сузбијамо, која је управљена на разоравање постојећега, па било то у цељи, да се делокруг сабора рашири, било пак у против-положеној цељи, пошто су обе таке тежње једнако опасне. (Одобравање на десници.)

Поштовани г. заступник пребацује ми зашто ја нисам казао: дал се ја идентификујем, истоветујем са заједничким буџетом, или не, и дал ћу ја ићи за тим, да се тај буџет смањи? Да сам одговорио на питање г. заступника, које сам с намером обишао, онда би ја сам изнео пред сабор једну ствар, која по определењма закона овамо не спада, и у свези са владом заузео би такав положај у једном питању, у коме нам по закону никакав непосредан уплив неприпада, јер да је закон хтео нама дати таког непосредног уплива на радњу делагација, он би непосредно то одредио.

У осталом, у мојим пређашњим изјавама толико сам већ у опште казао, да смо ми, од уплива кога нам закон даје, имајући пред очима тешки материјалан положај земље, при припреми и углављивању буџета чинили употребе и да то и сад чинимо. (С левице: видећ се!)

Жао ми је врло, да пошт. г. заступник дели чињеницу поднашања буџета од даље расправе буџетске. И у самом том случају, кад би влада Угарске била одговорна за оно, што се у делегацијама догађа, и онда би — по моме мнењу, сабор само о целокупној радњи могао своју пресуду изрећи, а не само о поднашању буџета. (Облигатно одобравање с десна.)

За овим се пређе на гласање: дал' сабор узима одговор министров на знање или не. Пошто се на захтев двадесет заступника према пословнику поименце гласало, то је резултат гласања изнео, да су 171 гласали *за*, а 112 *против*. Одговор министров дакле узет је са 59 гласова већине на знање. Отсутно је било 167 заступника.

Затим је још министар-председник одговорио на једну интерпелацију *Ираћијеву*, која се тиче ствари, која спада у спољне државне послове и затим се прешло на дневни ред, на коме је треће читање законског предлога о *јавним бележницима*.

За тим је министар финанције *Гици* изложио финанцијалне стање земље у подугачком говору, ког ћемо идући пут саопштити.

ДОПИСИ.

Беч 29. априла. (11. маја) — (*Затварање рајхсратске сесије. Ситуација. Влада и парламенат. — Манцова књижара. Гђца Јеленска*). Рајхсрат је 8. о. м. до јесени одгођен. Влади је често пао камен са леђа, јер ће моћи у миру и по својој вољи државом управљати. Строго узето, она је и до сада за време рајхсратске сесије управљала државом по свом „ћефу", јер је иза ње у парламенту стајала преверна гарда, која би за љубљену владу и „у ватру и у воду" скакати спремна била. Но поред свега тога, што је за леђима својима такове стражаре имала, ипак јој није годила атмосфера у дреној кући пред шотентором већ због тога не, што су се десница, ал у већој мери јоште крајна левица упуштала у критику. Фуксови и Кроноветери доста су господина Ласера узнемиривали са интерпелацијама и много којечим, да их је већ сит и пресит.

На другу страну опет влада се налази у највећој неприлици због финанцијске кризе, пак би ту своју неприлику радо прекрити хтела, што се наравно за време пословања рајхсратског неда чинити.

Што се пак ситуације у рајхсрату самом тиче, то је она у ово последњих 4—5 недеља гора и жалоснија била, но икада пре. Партајне дисциплине код левичара више нема, нити се ту ради по неком означеном програму, који је, особито у питању финанцијалном нуждан, већ то свако вуче на своју страну. А тежња је главна левичарских фракција и центрума — даклем парламентарне већине — да забашури несрећу у којој се друштво налазило, да покрије провалу, што се отвара, да прекрију своје јаде и страх. Наравно да они са таковом тактиком ништа постићи неће, већ да ће шта више и оно сасвим покварити и назадити, што се можда јошт поправити даје. То се јасно могло видити приликом интерпеловања посланика Викхофа. Интерпелација ова односила се на финанцијску кризу, а тек је стављена недељу дана пре затварања сесије рајхсратске. Давно исчекивани одговор министра финанције дође. Но какав жалостан одговор. Не само да у њему ништа речено није, већ са њиме и у њему омаловажава законодавно тело. Одговор министра де Претиса био је од прилике такав, као што одговор, што га даје учитељ деци, која су му досадна, те хоће само да их скине с врата. Кад је пак дошло до гласања, да ли да се поведе дебата о одговору министарском а оно већина (владини мамелуци — центрум и левица) одбаце предлог, чиме су влади, односно министру де Претису своје поверење исказали. За предлог гласаше само крајњи левичари, и целокупна десница. Онда није чудо, ако се одговорна и парламентарна из већине произишавша влада сме титрати и спрдњу терати са тим истим парламентом, који јој је живот дао.

Рахсрат је и забуни, у неприлици и страху, па зато се влади предаје на милост и немилост. Ова опет осећа слабост своју и немоћ да савлада жалосне околности, у које је уставоверна странка дошла, ца зато се она само јоште стара, како ће јошт месец дана уживати власт, јер да јој ова неће на дуго више у рукама остати, то она боље зна, но ико други.

10. маја, даклем на дан годишњице „краха" донесоше готово сви бечки листови чланке, у којима се жалосно финанцијално стање посматра. Но ни један од њих незна да препоручи лек против ове болести. Само је јадиковање и преклињање што се у њима изриче.

Најжалоснији у најнезадозољнији се показао, том приликом орган напредњачких Немаца, који — као што се из његових чланака разумети даје — никаква спасења неналази, т. ј. никаква то ми домећемо — да ће уставоверна странка државу моћи извући из блата, у које је упала.

Овдашњи књижар Манц поклонио је црногорским школама 100 књига Шмитових приповедака „Мали димничар" и „Венац", које су приповедке трошком споменуте књижаре посрбљене и на свет издате.

У српству позната глумица *гђца Јеленска* играла је одпре у овдашњем резиденцтеатру улогу „повудске сиротице" а јуче ону инглескиње у Шилеровом комаду „Сплетка и љубав". Гђца, Јеленска тако се публици допала и таку је оцену њена игра од стране критике добила, да ће као што чујемо — гђца Јеленска скорим на једној од великих бечких позорница играти.

У Карловцима, 2. маја. Данас је митрополитски савет довршио своје седнице. Петнајест дана непрекидно је радио, многе брачне парнице и жалбе решио, и само је неколико предмета још нерешених остало с том намером, да се опет после два три месеца сазове савет, јер по саборској уредби и онако треба редовно да се држи сваке године по двапут. Многи су своје призиве непосредно слали министарству, али их је ово навек слало предходно митрополитском савету као надлежној власти. Савет је спазивши да се неки послови код конзисторија или неправилно или неједнако врше, издао неке наредбе, како одјако конзисторије у дотичним случајевима да поступају. По свој прилици, да се седнице пре конгреса, ако овога скоро буде, неће држати.

к. С тисиног ушћа 13. (1.) маја. (*Један прилог к историји лајтерског пашовања. — Поп канонер.*) Путујући из Баната, пут ме нанесе у Тител, у то место некадашње славе униформиране господе и господичића, која су се на гребену сиротиње раје рахат башкарила, цедећи му крв на памук и гојећи се његовим знојем. Али време је порушило титову тријумфалну капију на уласку у данашњи Тител, *време* је порушило и господску стару славу, те остадоше још за неку „децу среће" само меке столице, овештале старе трагуље, које су вешти „тапецирери" новом превлаком превукли, мислећи зар „крпеж кућу држи". Али господа стара у новоме руху, која се на основаним столицама мекшају, још немогу да се метаморфозирају, променили су длаку, али ћуд никако да промене; па ни длаку за цело још не би променила, да није с вишега места дошла заповест, да стрике вуци морају 1. априла о. г. мењати длаку, — бар ми познати тителани приповедају, да њихов вук, тако жали за својом старом вуном, да ја често облачи, зар да стадо још по који пут поплаши, али — тим се деца плаше. Могу та господа на развалинама своје силе и власти слободно попевати: Ала наше за мало бејаше.

Ту мислим разглашену господу лајтере, чија су се јунаштва разгласила на све четир стране света.

Те плочаније на вођци народног напретка омрзнуше у народу своје име особито после мађијског поступка са војничком крајином. Да се ради свог трбуха умиле новим господарима, постадоше праве паше у својим санџацима, почеше тако пашовати, да су се турске паше на њих могле угледати. Хроника народног трпљења у граници за ово кратко време, од како се „попаори," забележила је свакојаких чуда и покора лајтерског пашовања. Пријатељи ми у Тителу приповедише једно дело тителског лајтера, које је више донкижотерија, него ли јунаштво, па не сећајући се, да је и где забележено у нашој хроници, (на срамоту тителанима) дајем ево још један прилог за историју лајтерског пашовања, јер би штета било, да остане не забележено.)

У Тителу су зимус биле на дневном реду — пасквиле. Рашчује се, да ће тителски лајтер Галета са својих заслуга добити орден, па неки противници му — ко ће знати ко су и какви су — напишу пасквилу о његовом „добити имајућем" ордену. Нека сирота пиљарица, случајно дошавши до једног таког листка, показивала је сваком и незнајући може бити, шта се у њему пише. Многозаслужни лајтер, да бар на сиротој удовици искали своју љутњу, кад не може на токоршњим пасквилантима, затвори сироту старицу, и држао ју је у затвору 36 сахата; па да се власи не осете, пусти у свет, да ју је за то затворио, што је она бајаги грдила милостиву госпођу лајтеровицу. — Али неје поменути господин ни мнимим писцима остао дужан. На Савин дан приреде неки чланови народне странке игранку, и јуначни лајтер, мислећи, да је поменута пасквила дело тих људи, употреби ту прилику, да им „реваншира" љубав, те напише памфлет, у коме поједине одборнике — приређаче најпогрднијим именима нагрди. — И још познати министар-џамбас одржава таке људе на њиховим важним местима. Благо држави, у којој таки људи врше дело богиње Темиде — та ће држава баш процветати!

Још једну занимљиву белешку.

У прошлу недељу били су у Тителу сватови једнога младог Србина. У сватовима је био и познати поп канонер. Један ми очевидац приповедаше, да се поменути пастир добри, пошто је целу драгу ноћ нетренимице загледао чашицама у дно, „оклопављен на сву меру" у седам сахата у јутру с Циганима и гајдашем пратио по Тителу, зар да даде леп пример хришћанском стаду. — Оче канонере, допуштају ли и то канони?

Народна просвета.

ЗАКОН ЗА СРЕДЊЕ ШКОЛЕ.

Још неколико дана па ће се сабору угарском изнети на дневни ред *закон о средњим школама*. Разне секције саборске већ су тај закон претресале и своје одлуке донеле. Како многе од тих одлука, ако их сабор у својој, могу бити штетне по школу то су најзнатнији школски људи подигли свој глас против тих одлука, и протестују нарочито против тога, што се саборске секције ни мало не обзиру на рад земаљских стручних конференција, које су на позив министра просвете толико већале о закону за средње школе. Разлоге, којима школски људи против споменутих одлука појединих секција војују, и ми потпуно усвајамо, и желимо, да их наши посланици у бој пусте, кад се стане на сабору претресати речени закон, који ће важити и за наше гимназије, пошто се ове морају саобразити гимназијама државним. Ево у главном тих разлога.

Главна је мана у тога закона то, што се њиме одређују *наставни предмети*. Већ од неколико недеља појављују се у јавним листовима чланци, који морају свакога стручњака немило дирнути и који су у професорским круговима такав расположај произвели, да се њим земаљски заступници не могу подичити. А и како би се могло одобрити, да такви људи, који нити су по позиву свом ниги по предходном образовању кадри чисто педагошка питања претресати и пресуђивати, — да ти људи свом енергијом траже, да грчки језик факултативан буде, — да се немачки језик неуврсти међу редовне предмете; па онда опет овај предмет да се почне у петом разреду, а онај у трећем и др.? И такве одлуке хоће да се у закон уврсте па да им опстанак на десетине година осигурају! Сваки закон фиксира неки известан степен образовања те тако течајем времена спречава природни развитак. *Али коме ће пасти на памет донети такав закон, којим се напредак за десетине година немогућим чини!?* Или мисли ли се заиста да ће се у *педагошком* обзиру мало напред коракнути, ако се неразмишљеним законским одлукама професорима руке вежу и ноге спутају, да се не могу напред макнути. И не види ли земаљски сабор да је овде залутао на оно поље на ком нема *он* права доносити закључке, него *оне земаљске конференције* које он сам тим законом поставља? Па шта ће онда и бити, кад се те *земаљске конференције* кроз који дан — у смислу закона — састану и одреде, да је за овај предмет ова а за ону струку она наредба потребна, па ако се *та* наредба са законским опредељењем не буде слагала? Онда ће наравно стручњаци као што то од вајкада овде бива, морати узмаћи испред свезнајућих таблабирова и своје закључке просто као драгоцени метеријал ad acta метнути.

Доиста је врло смешно, кад се наши земаљски заступници као педагошки трибунал сматрају. Особито странцу, који иоле бистар појам има о делокругу парламента, мора ова заблуда управо неразумљива изгледати.

Где је икада у свету ком парламенту пало у памет, да одређује, који ће се предмети у којим разредима и како предавати? До сад знамо само за један потпун законски нацрт о средњим школама — а то је пруски елаборат из Милеровог доба. *У овоме елаборату о наставним предметима ни спомена нема*, па и у новом нацрту што ће га немачки министар Фалк скорим државном сабору поднети, изостаће без сумње исто тако наставни предмети. И француски закон од г. 1820 — 40 неспомиње *никаквог наставног предмета*. А то је сасвим природно. *Закон означује основне црте наставног руковања.*

Ово је оно, што остаје у школству, земљиште на ком се делати има. *Закон опредељује такође карактер и задатак појединих наставних завода* и карактерише н. пр. гимназију као школу, где ученици изучавањем класичких наука себи набављају ону предходну образованост, што им је за даље изучавање универзитетских штудија потребна. Дотле се простиру границе законског задатка. Што ове границе прекорачује, зове се пачање у радњу стручњака и служи само на то, да се у овом тренутку можда право а можда и са свим криво свађање на потомство протегне и санкционише.

Или се збиља мисли, да је педагогика о гимназији већ своју последњу реч рекла и да јој је најсјајнија течевина то, да се јелински језик избаци — та „факултативна" настава само деморалише наше школе и ученике — да се немачки језик тек од трећег разреда започиње и да се учење опште историје пре петог разреда за велеиздају сматра? Невероватно је, како и сами увиђавни и образовани људи, који иначе разборито мисле, ову заблуду одобравати могу. Како ће се на основу ових уредаба кол'ко тол'ко паметан наставни план израдити? и на што смо дакле *земаљске зборове* професорске и инспекторске завели, кад хоћемо да смо паметнији и да ствар боље разумемо него они? Доиста је то чудновата лоћика, кад се мисли да човек може о педагошким стварима говорити с тога, што је и сам једном ишао у школу, или кад се јелински језик с тога за ненаучив језик проглашује што многи од наших земаљских очева незнајућа га, нису могли испит зрелости положити,

Добро би учинио земаљски сабор, кад би своју пажњу на ове опомене обратио и просто се склонио, *да избрише цео онај параграф у ком се набрајају наставни предмети.* Који ће се предмети предавати и у ком разреду, то је посао министра просвете и стручних људи. А рад њихов земаљски сабор има и право и власт увек надзирати. То право и ту власт сабор *може* употребљавати, али не *треба*

да ствара законске одлуке, које су свакако штетне, и које му нити у земљи самој нити у страном свету никако на част не служе. — Никако не заслужују стручни људи да се на тако нечувен начин потискују, и њихов суд од парламента забацује. Заиста нема ни у једној држави образованога света, таква поступка, као што је овај — т. ј. да законодавно тело доноси одлуке противне једнодушним назорима свију људи у земљи, који су по закону и позиву свом најкомпетентније судије.

НЕКОЛИКО РЕЧИ НОВОСАДСКОЈ ПРОМЕТНОЈ БАНЦИ.

Као што је познато, новосадска банка одлучила је нову уплату. Више стотина деоничара опомену је, да тога не чини, него боље да прими предлог неколицине деоничара, те да претвори три деонице у две, па да се уплати на то по 40%, како ће се и каси помоћи, а и самој управи, која око 300.000 фор. покупи за себе.

Али како чујемо, управа је ипак у својој последњој седници одлучила са 3 против 4 гласа, дакле са 1 гласом већине, да се остане при одлученој уплати.

Пошто је ово кадро у сваком деоничару изазвати сумњу, да управа зато хоће нову уплату, да би новим деоничарским новцем могла своје интересе унапређивати, место да и онај капитал банчин који је сад у ње, врати и употреби сразмерно у ону циљ ради које је банка подигнута, дакле на потпору трговине и обрта, и пошто деоничари имају горка искуства у београдској банци, која неби желили и код ове да се понове, и пошто су најпосле данас и онако врло оскудна времена, то мислимо да је и по сигурност банке и деоничара уместна ова пријатељска опомена управи банке новосадске, да одустане од своје намере нове уплате, него да у својој операцији прихвати горе споменути предлог мањине, а од своје стране учини оно што треба, да јој се неможе пребацити, да имаовину банке несразмерно употребљује у своју корист.

Оволико рекосмо у интересу тога завода и деоничара, јер неради рећи више а на моралну штету управе. **Више деоничара.**

НОВИ САД 4. маја. У пештанским листовима читамо, како је тренчинска županija, која је чисто словачка, у својој главној скупштини од 5. маја закључила, да подупре молбу, што ју је солска županija послала на уг. министарство зарад тога, да се затворе словачке гимназије у Ревуци, Знојму и Свет. Мартину, пошто су „панславистичке“ (!). Словаци, којих има у Угарској скоро толико исто, као и Мацара, којих има *три милиона* у маси, имају само *три своје гимназије*, у којима се предаје словачки, и ако се не варамо само је једна од њих подпуна, у Ревуци, а оне су друге две ниже гимназије. Па је три гимназијице на три милиона душа ипак сувише Мађарима или још боље рећи Мађаронима, јер ови последњи су она створења у Србаља, Романа и Словака, што бесне против своје крви и својих костију, ово су они нељуди, што чине авангарду у јуришању на светиње свога народа. Овом приликом неможемо, а да на тај факт не учинимо позорним загребачки „Обзор“, који ће нам ваљда то допустити, да су бар Словаци in politicis они, што не звоне никад ни у мало звоно, а некамоли у велико, који су штоно реч, мањи од макова зрна у политичном раду — 14 županija словачких и ни једног свог правог заступника — па ето ипак шта су дочекали? По савету, што га је „Обзор“ Србљима пре кратког времена дао, сад Словацима ништа друго неби преостало, него да сви по примеру пештанских Израилћана имена своја претворе у мацарска, шат би онда Мацаре уверили, да су прави домољуби и искрени пријатељи мађарске државне мисли!

— Одбор дванаесторице, кога је одабрала конференција ради искања локалне пловидбе из Черевића и Карловаца односно Черевића и Н. Сада, имао је у прошлу недељу свој састанак, зготовио је немачким језиком петицију на обртну дирекцију паробродског друштва у Пешти и разложио је потребу и могућу корист од таке пловидбе. Разлози петиције су већином они исти, само потање и поближе набројани, које смо и ми за ту ствар навели у чланку нашег листа у бр. 38. Још је одбор закључио да се обрати на политичка поглаварства места: Петроварадина, Карловаца, Каменице, Лединаца, Раковца, Беочина Старог, Новог Футога и Черевића, са позивом да и становници тих општина потпишу ту петицију. У ту цел послаће им одбор табаке за потписе а озго је у кратко изложено шта се иште. Осим што ће се ради потписа занћи по нашој вароши, биће сутра у недељу табаци за потписивање изложени на свима јавним местима у Новом Саду и чинећи грађанство наше на ово пажљивим, и не сумњамо да ће се у то име хиљадама њи подписати. Како се сви у Новом Саду и у околним местима живо интересују за ову ствар, изглед је да ће петиција бројати силесију потписа те ће права монстр-петиција бити у овој по нас и по околни обрт врло важној ствари.

ТЕЛЕГРАМИ „ЗАСТАВИ“.

Пешта 2. маја (стигао у 8 сахата у вече) Сутра под председништвом владаоца министарски савет за коначно решење сазива конгреса. Публикација скоро, можда прексутра. (Овај нам је телеграм за последњи број доцкан стигао. У.)

Пешта 4. маја. — Данас депутација сремска предстала свима угарским министрима и Мајлату (judex curiae) са жалбом против неограничено дате дозволе на копање каменог угља у Срему, без предходне дозволе земље властника. Депутација је свуда добро примљена. По добивеним одговорима, изгледи су повољни.

НОВИЈЕ.

Париз. Француска влада у Версању, спремна је да поднесе скупштини предлоге за *уставне* законе, чим ова настави већање (наставила је већ. У.) Рад' осигурања свога успеха, најпре ће бити на дневном реду изборни ред.

Лондон. Пољаци што живе у Инглеској справљају представку да поднесу руском цару кад овај буде у Лондону у гостима код свога зета и кћери — ради измирења Пољака с Русима. У позивници на потписивање већ готове представке, осим другог, вели се: „Ми смо сити већ беспокојног скитања — јер, било и у најповољнијим околностима, тек прогон ништа друго није, нег тавница час овде, час онде. Прави интереси Русије и Пољске данас су једнаки, истоветни.“

Пештанским новинама.

Моја беседа на угарском сабору у ствари Границе, нашла је хвале у пештанским новинама, а наиме је „Хон“ о тој беседи посебан уводан чланак писао. Ја неби имао узрока бранити се против те хвале противника, да су се исти листови ограничили на саму беседу. Али „Хон“ хвалећи мене, напада на читаву странку народносни, а наиме српски посланика, и хоће мене од њи да дели. Ја такову хвалу немогу да примим, већ морам по оној српској причи да рекнем: немој ти куме мене бранити!

У Новом Саду 4. маја 1874.

Др. Мих. Полит-Десанчић.

ПОЗИВ
У ГЛАВНУ СКУПШТИНУ
„ЗАДРУГЕ ЗА СРПСКУ НАР. ШТАМПАРИЈУ.“

Поштовани чланови „задруге за српску народну штампарију“ овим се учтиво позивају у редовну годишњу скупштину задруге, која ће се држати у недељу 26. маја (7. јуна) о. г. у 3 сата после подне у дворани „Матице Српске.“

Ред предмета је овај:

1. Оверење присутних чланова.
2. Избор бележника скупштинског.
3. Примање нових чланова.
4. Извештај о измени основних правила.
5. Извештај о радњи и о рачунима.
6. Избор одбора за прегледање рачуна.
7. Предлог одбора у погледу оних чланова, који нису пре две године уплатили 20 фор. од друге половине улога.
8. Допуна једне трећине управног одбора.
9. Поједини предлози.
10. Избор одбора за оверење записника скупштинског.

У Новом Саду 3. (15.) маја 1874.

Др. Стеван Павловић,
председник задруге.

Др. Илија Вучетић,
бележник задруге.

ИЗВЕШТАЈ
НОВОСАДСКЕ ШТЕДИОНИЦЕ ЗА МЕСЕЦ АПРИЛ.

Примање.	ф.	н.
Преостатак готовине од 31. марта п. г.	8211	13
Улози на књижице	86009	42
Одплаћени зајам на непокретности	15127	—
„ предујам	16098	76
„ зајам на менице	43898	—
Камате од зајма на непокретности	2728	01
„ од предујма	515	15
„ од зајма на менице	1248	96
Накнадно уплаћене већ приспеле камате	1009	73
Пристојбине	1121	19
Конто мањи дужника	83	38
„ осигурање против ватре	8	30
„ страни завода	3000	—
	179059	33

Издавање.	ф.	н.
Враћена главница улагачима	94067	91
Камате на то	630	98
Конта зајма на непокретности	380	—
„ предујма	16144	—
„ зајма на менице	46568	90
„ чиновничке плате	661	65
„ делимка	124	50
„ тантијеме управитеља	232	15
„ тантијеме одбора	53	69
„ одобрених камата	5	89
„ добровољне цели	14	50
„ деоничарске главнице	4700	—
Камате на то	207	62
Конта пореза	738	40
„ административни трошкова	122	55
„ конта мањи дужника	22	45
Преостатак готовине за мај т. г.	14384	14
	179059	33

ТЕОДОСИЈЕ ПОПОВИЋ.
књиговођа.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ.

На упражњено место пароха у Мачевићу, у протопрезвитерату Бело-цркванском, овим се расписује стечај.

Ово место спада по превишњем Рескрипту од 10. августа 1868. у последњу класу парохија.

Просителји имају своје нужним сведочбама снабдевене молбенице за 6 седмица духовној овој власти поднети.

Из седнице духовне консисторије у Вршцу 16 априла 1874 држане. 2—3 ВРШАЧКА КОНСИСТОРИЈА,

---

Бр. 31. СТЕЧАЈ.

Ради попуњења упражњеног места овдашња певца отвара се овим од стране српске православне општине пештанске стечај.

Са овом службом скопчана је годишња плата од 400 ф. а. вр. у готовности и 2 хвата тврдих дрва у име огрева преко зиме.

Натецатељи имају уз молбеницу прикључити сведочбу о тачном знању великог карловачког пјенија и обреда црквеног, о дојакошњем занимању и сведочбу сврх безприкорног моралног владања од стране духовне своје власти, и на ову општину послати.

Првенство имају свршени богослови или предуготовници а у обзир узеће се они, који имају чист јасан глас, и који се општини лично представе.

Рок стечају је, од дана првог уврштења стечаја овог, равно месец дана.

У Пешти 20. Априла 1874. 2—3

СВЕТОЗАР БАКИЋ, бележник. ЈОВАН ЈОАНОВИЋ, под председ.

СТЕЧАЈ.

У месту Бега Сен. Ђурђу упражњено је место учитељско; школа има три разреда, плаћа је учитељска у новцу 136 ф. 24. мер. жита и 24 кукуруза два ланца ораће земље по ланца баште ван села, слободан леп стан с баштом, два фата тврди дрва и сламе колико је потребно.

Учитељева је дужност осим обучавање деце и у цркви појати. Сваки онај који ово место заузети жели, нека молбеницу с нужним сведочбама снабдевену и ову на председника црквено-школске општине до 20. јуна о. г. пошаље.

У Бега Сит. Ђурђу 27: априла 1871.

ВАСА БОШКОВИЋ
2—3 парох и председ. цр. шк.

---

13 (25) маја у 2 сата после подне продаваћесе на јавној лицитацији једна.

ПАРНА МАШИНА ЗА ВРШИДБУ

10 коња снаге са свима опремама; ближа условја код Карла Шуха у Новом Врбасу! 2—3

БРАЋА КЕНИГШТЕТЛЕР
У НОВОМ САДУ,

на житној пијаци у сопственој кући бр. 761. „код црног буренцета“

препоручују своје добро снабдјевено стовариште сваке врсте пића и винског сирћета есенцију, која је на бечкој светској изложби 1873. особито одликована. Они сада производе винског сирћета петостручну есенцију. Куповање те робе због велике уштеде подвоза јако се наплаћује. На захтевање шаљу се ценовници и пробе безплатно. 2—6

ДОБРИХ ЦИГАЉА
С ЦИГЉАНЕ
БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА
У НОВОМЕ САДУ

на кисачкој капији, иза гробља аљмашког може се добити, прошле године напечених, по врло умерену цену.

Ко купи *у великом* — добија још посебице рабат.

Цене и робе може сваг видети и о ваљаности уверити се у *трговини браће М. Поповића* „код црвене руже“, где купци и упутнице добију. 3—

СТЕЧАЈ.

Пошто се на расписани стечај на упражњено место учитељице у Вуковару једна особа пријавила, то се овим поново стечај отвара.

Плата је учитељици 400 фр. а. вр. и слободан стан.

Просителке имају своје са нужним сведоџбама снабдевене молбенице најдуже за 6 недеља од првог уврштења овомесном школском одбору послати.

Из седнице месног школског одбора у Вуковару 10. марта 1874 држане 3—3 МЕСНИ ШКОЛСКИ ОДБОР.

ОСОБИТО ДЕЈСТВО

АНАТЕРИНСКЕ ВОДЕ ЗА УСТА

од **Ј. Г. Попа**, ц. кр. дворског зубног лекара у Бечу, Stadt, Bognergasse 2, описо је др. **Јулијус Јанел**, практ. лекар. **Прописана је на ц. кр. клиници у Бечу, Паризу. Брислу, Амстердаму, такође и од г. професора др. Ополцера** ректора, и кр. саског дворског саветника, и од гг. **др. Клечински, др. Брантс, др. Хелер, др. Борн, др. Сонеништајн у Берлину**, и т. д. **Проф. др. Хартига** ерцепшког телесног лекара у Брауншвајгу, **др. Брос, др. витез од Шефер, др. Ј. Фетера, др. Мајер, др. Шилер** ц. саветник.

Служи за чишћење зуба у опште. Раствара усљед њени хемички својстава шлајм између зуба.

Особито се препоручује да се иста вода после сваког јела употребљује, јер заоставше мале честице од меса међу зубима шкоде врло истима усљед преласка у трулеж и гадни задај проузрокују.

И у самим оним случајевима, где се већ стреш купити почео може се са коришћу употребити, јер неда да се исти стврдне. Јер ако се и најмање зуб окрунио то ће зуб одма у трулеж да пређе, зацело ће га нестати и још ће здраве зубе да поквари.

Даје зубима њину природну лепу боју натраг, јер сваку страну превлаку на њима хемични раствори и спере.

Врло користи при одржавању **чистоте фа[illegible] пи зуба**; одржава им њину првобитну боју и сјај, чува **да се стреш не навата, и да хрђав задај не добију.**

Не само да ублажава болове код шупљи и запаљени зуба, него стаје и на пут да се исти даље распростру.

Такође је корисна **анатеринска вода против трулежи зубног меса**, и сигурно је ублажавајуће средство против болова шупљи зуба и **реуматични зубни болова. Иста вода излечи сваку зубобољу** врло брзо и без сваки шкодљиви средстава.

Особито се ваља препоручити **анатеринска вода при очувању пријатног даха и одстрањењу хрђавог задаја** свакидашњим чешћим испирањем уста том водом.

Такође особито и врло користна је за **слабе и шупљикаве десни.** Само ако се **анатеринска вода** четир недеље по пропису употребљује, то одма нестаје бледоћа болесни десни, и десни добију ружичасту боју.

Исто тако је полезна код **изњињани зуби**, злу од ког млоги шкрофулозни пате; а исто тако кад у старости десни почну нестајати.

Сигурно је средство **анатеринска вода такође код десни које се лако крваве.** Узрок је томе слабоћа **зубни цеви.** У том случају је потребна крута четка за зубе, јер она десни скарификује усљед чега се нова делателност проузрокује.

Цена 1 ф. 40 н., за паковање преко поште 20 н.

АНАТЕРИНСКА ПАСТА ЗА ЗУБЕ,

од **Ј. Г. Попа** ц. кр. дворског зубног лекара у Бечу.

Овај препарат одржава свежост и чистоћу даха, даје зубима сјајно бели изглед, чува од пропасти и учвршћава десни.

Цена у порцуланским теглама 1 ф. 22 н.

ВЕГЕТАБИЛНИ ЗУБНИ ПРАШАК

чисти зубе тако, да се употребљењем истог прашка не само предупређује и удаљава несносни зубни камен, него се још тиме гласура, белоћа и нежност зуба добија.

Цена једне кутије 63 н.

НАСТАЈЕ ВРЕМЕ ЗА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ УСЕВА ОД ТУЧЕ!

Као заступник првог угарског општег друштва за обезбеђење у Пешти, које има

ЈАМЧЕЋИ ФОНД ОД 7.400.000 ФОР. А. ВР.

узимам себи слободу позвати поштоване економе ове вароши и околине да обезбеде своје усеве од туче и тако да са уплатом од относно мале премије осигурају доходак са њива, које су великим трудом и трошком урађене.

Код потписанога може се обезбедити против ВАТРЕ: куће, стаје, хамбаре и магазине, сваковрсну робу и дрва у шуми на фатове сложена, по најумеренијим условима.

Осим тога обезбеђујем живот човечији у свима комбинацијама. — За услове може се код мене известити сваки дан усмено и писмено.

ОКРУЖНО ЗАСТУПНИШТВО
првог угарског општег друштва за обезбеђење у Новоме Саду
код
А. КОЛЋ.

Властник др. Свет. Милетић. Одговорни уредник Стеван Поповић. Издавалац „Задруга за срп. народну штампарију“

Српска народна задружна штампарија.